

καὶ τρισὶ μοναστηρίοις συνεχωνεύθη τῇ μητροπόλει Χριστιανουπόλεως ἐπὶ τῷ ὄρει τοῦ διδόναι τὸν μητροπολίτην τῷ τέως ἔχοντι τὴν ἐξαρχίαν ἄρχοντι τῶν ἐκκλησιῶν ἐξήκοντα γρόσια ἐτησίως. Ἡ τοιαύτη ὑπαγωγὴ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Ε΄ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1749¹.

V.—Ὑπὸ τῆς πατριαρχικῆς συνόδου διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως, ἐκδιδόμενου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος ὅπερ καταστρώννεται ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῶν ὑπομνημάτων εἰς ἔνδειξιν διηνεκῆ καὶ παράστασιν μόνιμον. Δηλοῦται δὲ διὰ τῶν ὄρων: ἀποφαντικὸν² ἢ ἐνωτικὸν³ ἢ ἐπικυρωτικὸν⁴.

VI.—Ἔστιν ὅτε τῇ αἰτήσει τοῦ ἀρχιερέως τῆς ἐπαρχίας πρὸς ἣν ἡ συγχώνευσις τῆς πατριαρχικῆς ἐξαρχίας ἢ τοῦ μητροπολίτου ᾧ ὑπάγεται ἢ ἐπισκοπῇ πρὸς ἣν ἡ συγχώνευσις τῆς πατριαρχικῆς ἐξαρχίας. Οὕτως αἱ νῆσοι Ἀστυπάλαια καὶ Κάλυμνος ἀρχαιότερον ὑπαγόμεναι τῇ ἐπισκοπῇ Λέρνης, εἶτα δὲ γενόμεναι πατριαρχικὰ σταυροπήγια ὑπήχθησαν αὐθις ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ Β΄ ὡς ἐνοριακαὶ τῇ ἐπισκοπῇ Λέρνης κατ' αἵτησιν τοῦ μητροπολίτου Ῥόδου ᾧ ὑπήγετο ἡ εἰρημένῃ ἐπισκοπῇ⁵.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΠΡΟΣΕΔΡΟΥ ΜΕΛΟΥΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ. — Ἱεραὶ συνήθειαι ναῶν Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ *Μανουὴλ Γεδεών*.

Καθ' ὃν καιρὸν ἐδιδασκόμεθα τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν — πρὸ ἐτῶν ἐξήκοντα καὶ ὀκτῶ — ὠρμήθημεν ἀπὸ τινος σημειώσεως τῆς 461 σελίδος τοῦ ἐπὶ τούτῳ βιβλίου τοῦ μετὰ ζήλου ἱεροῦ «δουλεύσαντος εἰς τὸ Εὐαγγέλιον» ἀειμνήστου Κωνσταντίνου Κοντογόνου ν' ἀνεύρωμεν λόγον τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, διδάσκοντος ἡμᾶς τίνος ἔνεκα συναθροίζόμεθα εἰς τοὺς τάφους τῇ νυκτὶ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Ὁ μακάριος ρήτωρ βεβαίως περὶ τῶν τοιούτων ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ μεγάλῃ συνάξει, ὅτι

¹ Ὅρα Κ. Μ. Πάλλη, Περὶ ἐνώσεως καὶ ἐπιδόσεως ἐπισκοπῶν.

² Ὅρα τὰ πατριαρχικὰ καὶ συνοδικὰ ἀποφαντικὰ γράμματα ἀνωτ. σημ. 3, 4, 6, 7, 8.

³ Ὅρα τὸ ἀπὸ Ὀκτωβρίου 1698 ἐνωτικὸν πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγίλλιδες γράμμα τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ Β΄ τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν κατάργησιν τῆς πατριαρχικῆς ἐξαρχίας Κερασσοῦντος τὴν συγχώνευσιν δ' αὐτῆς τῇ μητροπόλει Τραπεζοῦντος, αὐτ. 226-228.

⁴ Ὅρα τὸ ἀπὸ Ἀπριλίου 1610 πατριαρχικὸν ἐπικυρωτικὸν καὶ συνοδικὸν σιγίλλιδες γράμμα τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ Β΄ δι' οὗ καταργηθείσης τῆς ιδιότητος τῶν νήσων Ἀστυπάλαιας καὶ Καλύμνου ὡς πατριαρχικῶν σταυροπηγίων ὑπήχθησαν αὐταὶ αὐθις ὡς ἐνοριακαὶ τῷ ᾧ καὶ πρότερον ὑπήγοντο ἐπισκόπῳ Λέρνης. Αὐτ. 216-218.

⁵ Ὅρα τὸ ἀπὸ Ἀπριλίου 1610 πατριαρχικὸν ἐπικυρωτικὸν συνοδικὸν σιγίλλιδες γράμμα τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ Β΄, αὐτ. σ. 216-218.

«οἱ πατέρες ἐκέλευσαν» τοῦτο, δηλὰ γε δὴ συνηθροίζοντο οἱ πιστοὶ καὶ πρὸ τῆς Δ', ἴσως καὶ πρὸ τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος· «ὅτι ἐνταῦθα τῶν νεκρῶν κεῖται πλῆθος. Ἐπεὶ οὖν Ἰησοῦς σήμερον πρὸς τοὺς νεκροὺς κατέβη, διὰ τοῦτο ἐνταῦθα συναγόμεθα· διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ τόπος κοιμητήριον ὠνομάσθη, ἵνα μάθῃς ὅτι οἱ τετελευτηκότες καὶ ἐνταῦθα κείμενοι οὐ τεθνήκασιν, ἀλλὰ κοιμῶνται καὶ καθεύδουσι».

Πολλοὺς ἠρώτησα ἔκτοτε, μεταβαίνων εἰς χριστιανικὰς συνοικίας τῆς Κωνσταντινοπόλεως, ἐὰν ἐν αὐταῖς ἢ ἐν ἐπαρχίαις τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἢ τοιαύτη ἱερὰ συνήθεια τηρεῖται. Οὐδὲν ἔμαθον· ματαίως ἠρεύνησα καὶ εἰς κατάστιχα ἐκκλησιαστικά, δηλὰ δὴ κώδικας ἢ βιβλία λογαριασμῶν, ἀπήντησα δὲ συνηθειῶν ἐτέρων μνηεῖαν, ὑπαρχουσῶν ἄλλοτε παρὰ τισὶ ναοῖς τῆς Κωνσταντινοπόλεως. Ἀνακρινῶ πρὸς ὑμᾶς ταύτας, εὐχόμενος, ὅχι προσδοκῶν, τὴν ὑπὸ φιλοτίμων Ἑλλήνων ἀκρίβωσιν ἢ διόρθωσιν ἢ συμπλήρωσιν τῶν ὑπ' ἐμοῦ γραφομένων.

Μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἦν ἡμέρα τοῦ Σταυροῦ ἢ Μεγάλῃ Παρασκευῇ, καθὼς δὲ οἱ πιστοὶ συνηθροίζοντο εἰς τὰ νεκροταφεῖα κατὰ τὴν Δ', ὡς εἶδομεν, ἢ καὶ κατὰ τὴν Γ' καὶ κατὰ τὴν Β' ἑκατονταετηρίδα, εἴπερ ἐπέτρεπε τότε τοιαύτας ἱερὰς συνελύσεις ἢ δολερὰ σκαιότης διωκτῶν τινῶν τοῦ χριστιανισμοῦ, τοιοῦτοτρόπως οἱ μετὰ τὴν ἄλωσιν ὀρθόδοξοι εἰς τινὰς πόλεις καὶ εἰς χωρία τινά, οὐχὶ εἰς πάντα, συνηθροντο εἰς τὰ νεκροταφεῖα κατὰ τὰς ἐτέρας δύο σταυρωνύμους ἑορτάς, τὴν ἀκίνητον, τῆς Ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ, καὶ τὴν κινητὴν, τὴν Κυριακὴν τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Ἐτέλουν δὲ τρισάγια μετὰ κολλύβων ἐπὶ τῶν τάφων, καὶ μετὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν ἐπεδίδοντο εἰς ἄσματα καὶ κραιπάλην. Εἶδον ταῦτα πολλάκις εἰς τὰ δύο μεγάλα νεκροταφεῖα τῆς ἐντὸς τῶν τειχῶν Πόλεως, τὸ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, καὶ τὸ ἕξω τῆς Καλιγαρίας πύλης, τουρκιστὶ Ἐγρί-καπού.

Εἰς τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Μπουγιούκ Ντερέ, τοῦ κακῶς ἐκλαμβανομένου Βαθυρρύακος—ὁ Βαθὺς Ρύαξ τῶν βυζαντινῶν ἀλλαχοῦ ἔκειτο—ἐγίνετο τακτικῶς συρροὴ τῶν πιστῶν τῇ πρωΐα τοῦ Μ. Σαββάτου, εἰς μνήμην τεθνεώτων ἀδελφῶν περιπτῶν νὰ εἴπω, ὅτι κόλλυβα οὐδέποτε δυνατὸν νὰ παρατεθῶσιν ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαίτων μέχρι τῆς Κυριακῆς τῆς Ψηλαφήσεως. Ἐννοῶ τὰ πρὸ τοῦ 1870 γινόμενα. Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἴσως καὶ σήμερον, εἰς τὸ προάστειον Ἐρμολιανῶν (Κουσγουντζούκ) τῆς ἀνατολικῆς ἢ βιθυνικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου μετέβαινον, ὄρθρου βαθέος, οἱ πιστοὶ τοῦ Μ. Σαββάτου εἰς τοὺς τάφους, συλλιτανεύοντες μετὰ τῶν ἱερέων, φερόντων τὸν «Ἐπιτάφιον» ἐπωμάδιον, μνημονεύοντων τὰ ὀνόματα τῶν κεκοιμημένων. Προσθετέον τοῦτο· ὅτι ἡ ἱερὰ ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου τοῦ Μ. Σαββάτου διεξήγετο ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου σχεδὸν τῆς Μ. Παρασκευῆς μέχρι πρωΐας τοῦ Σαββάτου.

Ἔθος ἱερὸν διεσφύζετο μέχρι πρὸ πεντηκονταετίας ἕτερον κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῷ παρὰ τῇ πύλῃ Μυριάνδρου (Ἐδῖρνε-καπού).

Ὁ ναὸς ἐφωταγωγεῖτο κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα τῆς Μ. Παρασκευῆς, ἀδραῖς δαπάναις τῆς συντεχνίας τῶν γεμενιτζήδων, οἵτινες τὸ σύμβολον τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν εἶχον ἀνηρτημένον κάτωθι τῆς κανδήλης τῆς ἐν τῷ τέμπλῳ εἰκόνας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἀργυροῦν γεμενι (εἶδος ἐμβάδος), ζυγίζον 100 δράμια.

Ἐμαθον δὲ καὶ περὶ ναοῦ τινος, ὅστις τῇ νυκτὶ τῆς Μ. Παρασκευῆς διένεμε δωρεὰν εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους τὰ κηρία, πρὸς μνημόσυνον εὐσεβοῦς τινος, κληροδοτήσαντος ποσὸν τι χρηματικὸν διὰ τὴν δωρεὰν ταύτην.

Συνήθειαν ἱεράν, ἀρκούντως συγκινητικὴν καὶ διδακτικὴν, διεφύλαττεν ἐπὶ πολυετίαν ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς εἰς τὸ Χάσκιοϊ, τὸ κατέναντι τοῦ Παλατᾶ· διὰ πρακτικοῦ τῆς αὐτόσε ἐλληνικῆς ὀρθοδόξου κοινότητος, ἀπὸ 8 νοεμβρίου 1800, ἀπεφασίσθη νὰ τελεῖται μνημόσυνον κατ' ἔτος τῷ Σαββάτῳ τῆς δευτέρας ἐβδομάδος τῆς μεγάλης Τεσσαροκοστῆς ὑπὲρ ὀρθοδόξου τινὸς χατζῆ Φιλιππόζη, κληροδοτήσαντος τῷ ναῷ τούτῳ 2500 γροσίων, ὅπως ὁ τόκος αὐτῶν πρὸς 6 τοῖς ἑκατὸν κατ' ἔτος (= 225 γρόσια) διανέμηται εἰς ναοὺς τινας πενομένους. Τὸ τουρκικὸν γρόσιον (ἀργυροῦν) ἐδύνατο τότε σχεδὸν ἐν καὶ ἡμισυ χρυσοῦν φράγκον.

Εἰς τὴν ἱεράν, τὴν εὐλαβῆ μνήμην τῶν ἐλλήνων ἀλλὰ καὶ παντὸς χριστιανοῦ συνιστᾶ ἑαυτὴν ἡ ἱερά, καθὸ φιλάνθρωπος, συνήθεια τῆς σωτηρίας καὶ περιθάλψεως τῶν ἐκθέτων βρεφῶν. Πάντες οἱ ναοὶ τῆς Κωνσταντινοπόλεως ἐμισθοδότην «παρὰ μάνας» (τιτθὰς), ἐκτρεφούσας τὰ εἰς τὰς θύρας τῶν περιβόλων τῶν ναῶν ἀναρτώμενα, ἢ κατατιθέμενα ἔκθετα, ἅτινα παρὰ τοῖς ἀλλοδόξοις ἐθεωροῦντο κτήμα τοῦ ναοῦ, καὶ οὔτε ἀφηροῦντο ἀπ' αὐτοῦ, ἐνῶ τὰ εἰς τὰς θύρας ἰδιωτικῶν οἰκιῶν ἀποτιθέμενα παρελάμβανε κατὰ τὸ πλεῖστον γενίτσαρος ἢ στρατιώτης διερχόμενος, καὶ τὸ ταλαίπωρον βρέφος, τὸ κακῆς ὥρας γέννημα, κατὰ τὴν παροιμιώδη φράσιν, ἐγίνετο μουσουλμάνος ἀκούσιος. Τὰ εἰς τοὺς ἱεροὺς ἡμῶν ναοὺς ἐμπιστευόμενα ἔμενον ὀρθόδοξοι, οὐδεὶς δὲ τουρκὸς ἀφήρει ἀπ' αὐτῶν αὐτά.

Προὔξενησεν ἐκπληξιν εἰς ἐμὲ ἡ μοναδικὴ φιλανθρωπίας ἐκδήλωσις, ἦν ἀνέγων εἰς τὸ γραμματοφυλακεῖον τοῦ παλαιφάτου ναοῦ τῆς Θεοτόκου Μο(γ)γουλιωτίσσης, ἢ Μουχλίου. Εἰς κώδημα λογαριασμῶν τοῦ ἔτους 1830—πρὸ 106 ἐτῶν—ἀπαντᾶ τις μισθοὺς σημειουμένους ψαλτῶν, διακόνων, κανδηλάπτου, παναμάνας, ἀλλὰ καὶ μισθὸν «γιατρενας» εὐτελεῖ. Ἀνέγων τοῦτο τῷ 1915, ὅτε οὐδεμίαν εἶχον ἐλπίδα νὰ μάθω τι, διότι οὐδεὶς ἐνενηκοντούτης κάτοικος ἔζη ἐν Μουχλίῳ καὶ ἀγνοῶ λοιπὸν τίνας ἀσθενείας «ἐγιατρευεν ἢ γιατρενα» αὕτη καὶ τοῦ δῆθεν ἐδιδάσκετο τέχνην τοιαύτην. Εἰς οὐδένα ἄλλον ναὸν ἀνέγων μισθὸν γιατριναις· μόνον εἰς τὸν τῆς Θεοτόκου τοῦ Μουχλίου.

Ἄλλὰ μόνον εἰς αὐτὸν εὔρον ὑπάρχον καὶ «κουτὶ τῆς φιλακίς τις πόλις». Τὴν παλαιότεραν περὶ τούτου μαρτυρίαν ἐχορήγησέ μοι ἡ ἐξῆς ἀπόδειξις:

«Τὸ πάντιμον ἔλεος ὁποῦ συνάζεται εἰς τὸ Μουγλίο, διὰ ὄνομα τῶν φυλακομένων. Ἐλάβομεν σήμερον διὰ χειρὸς τοῦ Ἀβραάμι γρόσια εἷς: καὶ ἄς ἴσθε μυριάκις πολύχρονοι. αψνγ'. ἀπριλλίου 10».

«Ἐπι ἀπριλλίου ια' τὴν ἀγίαν λαμπρὰν παρ[άδες] 80».

Ἐλαβον οἱ ἐπιστάται τῆς φυλακῆς τῷ Πάσχᾳ τοῦ 1753 ἀπριλλίου 11, γρόσια 8 περίπου 25 χρυσᾶ φράγκα.

Εἰς τὸ ἄνωθι μέρος τῆς ἀποδείξεως ταύτης, ἐπὶ τεμαχίου χάρτου γεγραμμένης, ὑπάρχει σφραγὶς ἀξιοδάκρυτος, φέρουσα ψωραλέον δικέφαλον ἀετόν, ἔτος 1741, καὶ τέσσαρας περίξ αὐτοῦ λέξεις ΤΗΣ ΦΙΛΑΚΗΣ ΤΙΣ ΠΟΛΙΣ. Ἄλλὰ προκαλεῖ θλίψιν νεωτέρα τις ἀπόδειξις, ἀπαρραλλάκτως μεταγραφομένη.

1771

«ἀπὶ τὴν μπαναγια το τι μουχλή ὁ ἐλάβαμε τογενάρηον καὶ τον φλεβαρηον μῆνα γρ. 4 μετουκῦρ σάβα τοχηρη. του κερσετετζή».

Κάτωθι σφραγὶς, ἐν μέσῳ φέρουσα σταυρόν, ὑποκάτω τοῦ σταυροῦ 116 (ἴσως 1760), καὶ κύκλῳ ΘΙΑΛΚΗΣ ΤΙΣ ΠΟΛΙΣ. Ὁ ἀπρόσεκτος σφραγιδογλύπτῆς, πλαγιάσας τὸ Φ τῆς φυλακῆς, μετέβαλεν εἰς Θιλακὴν.

Ἐπιτρέπεται βεβαίως ἐναυθῆα νὰ προσθέσω, ὅτι Κύριλλος ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ἐκλεγείς τῇ 16 μαρτίου 1845, τρεῖς ἀκριβέστατα μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀθανασίου, συνέστησεν εἶδος ὀρφανοτροφείου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγιοταφικοῦ Μετοχίου τοῦ Φαναρίου, ζῆσαν ἕως τοῦ 1873.

Συνήθειαν φιλάδελφον τῶν μεγάλων ναῶν τῆς Κωνσταντινοπόλεως κρίνω τὴν παρ' αὐτοῖς συντήρησιν πυροσβεστικῶν ἀντλιῶν καὶ ἀντλιστῶν, μισθοδοτουμένων (γλίσχωρος) ὑπὸ τῶν ναῶν (πατριαρχικοῦ, Τζιβαλίου, Κοντοσκαλίου, Βλάχκας, Ψαμμαθίας, Ταταῦλα κλπ.). Ἡ φιλάνθρωπος αὕτη συνήθεια ἦν εἰσηγμένη παρ' ἡμῶν ἤδη ἀπὸ τῆς Η' ἑκατονταετηρίδος. Ἡ συνήθεια τῆς διανομῆς χρημάτων καὶ ἄρτων (ἐνίοτε) κατὰ τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχᾳ φαίνεται καὶ αὕτη διανύουσα ζωὴν δεκατεσσάρων ἑκατονταετηρίδων. Διηγεῖται ὁ Μόσχος εἰς τὸν «Λειμῶνα» (κφ. π' καὶ πε'), ὅτι ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἀββᾶ Θεοδοσίου εἰς τὸ μεταξὺ Σελευκείας καὶ Ρόσσου τῆς Κιλικίας ὄρος Σκόπελον εἶχον οἱ μοναχοὶ τὴν θαυμασίαν συνήθειαν νὰ διανέμωσι κατὰ τὴν μεγάλην Πέμπτην εἰς πτωχοὺς καὶ ὀρφανούς «ταύτης τῆς χώρας ἀπὸ ἡμίσεως μοδίου σῖτον, ἤτοι καὶ ἀπὸ πέντε εὐλογιῶν, καὶ ἀπὸ φαλερῶν (φολερῶν;) πέντε, καὶ ἀπὸ ξεστίου οἴνου, καὶ ἀπὸ ἡμίσεως ξεστίου μέλιτος». Τοῦτο δ' ἐπραττον ἀσχέτως πρὸς τὴν μοναῖς τε καὶ μοναχοῖς ἐπιβαλλομένην φιλοξενίαν.

Καὶ ἤδη ἐπανερχομαι εἰς τὸ θέμα, ὅπερ ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία μου, σπουδῆς ἀξίον καὶ ἐρεῦνης· τὸ τῆς εἰς τὰ νεκροταφεῖα παγκοίνου συρροῆς, κρίνων καλὸν ν' ἀναγγείλωσιν ἡμῖν οἱ τὰ πάτρια τεθηπότες, ἂν εἰς τὴν γενέτειραν ἐκάστου σφύζεται ἡ συνή-

θεια τῆς ἐν τῷ ὄρθρῳ τοῦ Μ. Σαββάτου, νυκτὶ τῆς Μ. Παρασκευῆς, ἐξορμήσεως τῶν πιστῶν πρὸς τοὺς τάφους τῶν φιλάτων, καὶ ποσάκις τοῦ ἔτους αἱ τοιαῦται ἐπισκέψεις τελοῦνται ἐγγύς ἢ μακρὰν τοῦ ναοῦ. Λέγω ἐγγύς, διότι, καθὼς ἔμαθον, εἰς τὸν εἰς Ψαμαθίαν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆ νυκτὶ τῆς Μ. Παρασκευῆς ἐδίδετο τρισάγιον ἐπὶ τοῦ τάφου χριστιανοῦ τινος ἀγνοουμένου, ταφέντος ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ εὐεργετηθέντος ὑπ' αὐτοῦ ναοῦ ἄς εἴπωμεν, κατὰ νεωτερισμόν, ἐπὶ τοῦ μνημείου «τοῦ ἀγνώστου ὀρθοδόξου» (ζήσαντος δῆθεν κατὰ τὴν ἰστ' ἑκατονταετηρίδα).

Εἶχομεν καὶ ἔχομεν δύο Ψυχασάββατα, καθ' ἃ τελοῦμεν τὴν εἰς τοὺς τάφους ἐπίσκεψιν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς Δ' (ἢ Γ', ἢ Β') ἑκατονταετηρίδος ἐπεσκεπτόμεθα τούτους καὶ κατὰ τὴν Μ. Παρασκευήν. Κατατάξατε σὺν αὐτοῖς καὶ τὰς ἐτέρας δύο, τὰς ἐν Κωνσταντινοπόλει συνειθιζομένας. Συνάγομεν λοιπὸν ἐπισκέψεις τοιαύτας πέντε. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐπὶ βυζαντινῶν, ἡ μονὴ τοῦ Στουδίου ἐτέλει μνημόσυνον, ἐκτὸς τοῦ τῆς Πεντηκοστῆς, παραμονῆς, δῆλὰ δη Σαββάτῳ, καὶ τῆ 1 Σεπτεμβρίου (Migne. Ἑλλ. Πατρ. τ. ψθ', στ. 953, Θεοδ. Στουδίτου ἐπιστολή). Φρονῶ, ὅτι πρὸ τῶν ἐπὶ τοὺς τάφους ἐξορμήσεων, ἢ ἐπὶ τῶν τάφων, ἐψάλλετο κανὼν μνημόσυνος, ἀλλ' ὁ ψαλλόμενος σήμερον κατὰ τὰ Ψυχασάββατα, συνθέτην φέρων Θεοφάνη μητροπολίτην Νικαίας τὸν Γραπτόν, ἔχει ἀκροστιχίδα «ἔκτιον προσανδῶ τοῖς ἀπελιθοῦσι μέλος». Ἐπειδὴ δὲ ἄτοπον βεβαίως οὔτε πρὸς ἐπίδειξιν γινόμενον ἔργον ἦν ἡ σύνθεσις ἐξ κανόνων εἰς δύο μνημόσυνα, πιστεύω, ὅτι συνετέθησαν οὗτοι χάριν ἐξ μνημοσύνων.

Εὐκόλος ἢ εἰς τὴν μνήμην ὑμῶν, ἀγαπητοί, ἐξεύρεις ἢ, μετὰ νέαν καὶ δευτέραν, ἄρα καὶ σοφωτέραν, φροντίδα, ἀνάκλησις εἰς τὴν μνήμην ὑμῶν ὅσων ὁμοίων παραδόσεων ἠκούσατε. Οὐδὲν νομίζω εὐκολώτερον καὶ τῆς ἐρεύνης τῶν ἐν ναοῖς ἐπαρχιακοῖς συνηθειῶν, οἷαι αἱ σήμερον ὑπ' ἐμοῦ τὸ σύνολον ἀπομνημονεύμεναι.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΗ ΜΕΛΩΝ

ΓΕΩΡΓΙΑ.— Ἐπιτελέσματα σκαλιστικῆς καλλιεργείας σίτου ἐν Ἑλλάδι*, ὑπὸ Κ. Ι. Νεύρου. Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Κυριακοῦ.

Τὸ ἐπικρατοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα σύστημα σπορᾶς εἶναι ὁ διὰ τῆς χειρὸς διασκορπισμὸς τοῦ σπόρου («στά πεταχτά», τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ ἄροσις ἢ σβάρνισμα τῆς σπαρείσης ἐκτάσεως πρὸς ἀλύψιν τοῦ σπόρου. Διὰ τοῦ τρόπου ὅμως τούτου τῆς σπορᾶς ἓνα μέρος τοῦ σπόρου θὰ εὐρεθῆ εἰς βάθος μεγαλύτερον τοῦ κανονικοῦ, ὅποτε ἡ φύτρωσις θὰ εἶναι δυσχερῆς, ἢ θὰ σκεπασθῆ ἐπιπολαίως, ὅποτε διατρέχει κίνδυνον ἐκ τῆς ξηρασίας. Κατ' ἀσφαλεῖς ὑπολογισμοὺς βεβαιωθέντας ἐκ πειραμάτων, αἱ ἀπό-

* C. J. NEVROS.—Düngungs- und Hackversuche zu Weizen in Griechenland.